

VINOVĂȚIA ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE LUARE DE MITĂ ȘI DE DARE DE MITĂ

Cristian BRÎNZA

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: branzacristian@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7683-4269>

În prezentul articol noțiunea de vinovăție este analizată sub aspect de semn constitutiv al laturii subiective a infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 din Codul penal al Republicii Moldova, care stabilesc răspunderea pentru luarea de mită și, respectiv, pentru darea de mită. În rezultat, au fost stabilite forma, tipul și conținutul vinovăției în cazul săvârșirii acestor infracțiuni. S-a demonstrat că infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 din Codul penal al Republicii Moldova sunt săvârșite cu intenție. În aceste cazuri este exclusă forma imprudentă a vinovăției. S-a argumentat că infracțiunile de luare de mită și de dare de mită sunt comise cu intenție directă. În ipoteza acestor infracțiuni se exclude intenția indirectă. Nu în ultimul rând, a fost determinat factorul intelectual și factorul volitiv al intenției directe manifestate în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 din Codul penal al Republicii Moldova. Pentru a se obține aceste rezultate, au fost studiate actele oficiale relevante care se aplică în Republica Moldova, actele internaționale în materie, precum și doctrina penală de specialitate. Concluziile formulate în studiul de față sunt susceptibile de aplicare în activitatea practică, precum și în procesul de instruire.

Cuvinte-cheie: luare de mită, dare de mită, vinovăție, intenție, intenție directă, intenție indirectă, infracțiune formală.

GUILTY IN THE CASE OF TAKING BRIBES AND GIVING BRIBES

In the present investigation, the notion of guilt is analyzed as a constitutive sign of the subjective side of the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, which provide liability for taking bribes and giving bribes, respectively. As a result, the form, type and content of guilt in the case of taking bribes and giving bribes offenses were established. It was demonstrated that the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code of the Republic of Moldova are committed with intent. In the case of these offenses, imprudent form of guilt is excluded. It has been argued that the offenses of taking bribes and giving bribes are committed with direct intent. In the case of such offenses, indirect intent is excluded. Last but not least, the intellectual factor and the volitional factor of the direct intention manifested in the case of the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code of the Republic of Moldova were analyzed. In order to obtain these results, the relevant normative acts from the Republic of Moldova, the international acts in the matter, as well as the specialized criminal doctrine were studied. The conclusions formulated in the present study can be applied in the practical activity, as well as in the training process.

Keywords: taking bribes, giving bribes, guilt, intent, direct intent, indirect intent, formal offense.

COUPABILITÉ EN CAS DE PRENDRE DE SOUDOYER ET DE DONNER DE SOUDOYER

Dans la présente étude, la notion de culpabilité est analysée comme un signe constitutif du côté subjectif des crimes prévus à l'art. 333 et 334 du Code pénal de la République de Moldova, qui établissent la responsabilité pour le prendre de soudoyer et, respectivement, pour le donner de soudoyer. En conséquence, la forme, le type et le contenu de la culpabilité

en cas d'infraction de prendre de soudoyer et de donner de soudoyer ont été établis. Il a été démontré que les infractions prévues à l'art. 333 et 334 du Code pénal de la République de Moldova sont commises avec intention. Dans le cas de ces infractions, toute forme de culpabilité imprudente est exclue. Il a été avancé que les infractions de corruption et de corruption sont commises avec une intention directe. Dans le cas de telles infractions, l'intention indirecte est exclue. Enfin, le facteur intellectuel et le facteur volontaire de l'intention directe manifestés dans le cas des infractions prévues à l'art. 333 et 334 du Code pénal de la République de Moldova ont été déterminés. Pour obtenir ces résultats, les actes officiels pertinents applicables en République de Moldova, les actes internationaux pertinents ainsi que la doctrine pénale spécialisée ont été étudiés. Les conclusions formulées dans la présente étude sont susceptibles d'être appliquées dans l'activité pratique ainsi que dans le processus de formation.

Mots-clés: prendre de soudoyer; donner de soudoyer; culpabilité, intention, intention directe, intention indirecte, crime formel.

ВИНА В СЛУЧАЕ ПОЛУЧЕНИЯ ВЗЯТКИ И ДАЧИ ВЗЯТКИ

В данной статье понятие вины анализируется как конститутивный признак субъективной стороны преступлений, предусмотренных ст. 333 и 334 Уголовного кодекса Республики Молдова, которые устанавливают ответственность за получение взятки и, соответственно, за дачу взятки в частном секторе. В итоге, были определены форма, вид и содержание вины в случае совершения подобных правонарушений. Было доказано, что преступления, предусмотренные ст. 333 и 334 Уголовного кодекса Республики Молдова совершаются с умыслом. В случае таких преступлений неосторожная форма вины исключена. Аргументируется, что получение взятки и дача взятки в частном секторе совершаются с прямым умыслом. Косвенный умысел в таких случаях исключается. И наконец, что не менее важно, устанавливаются интеллектуальный момент и волевой момент прямого умысла, проявленного в случае преступлений, предусмотренных ст. 333 и 334 Уголовного кодекса Республики Молдова. Для получения данных результатов были изучены соответствующие официальные акты, действующие в Республике Молдова, международные акты, а также уголовно-правовая доктрина. Выводы, сформулированные в данном исследовании, могут быть применены как в практической деятельности, так и в учебном процессе.

Ключевые слова: получение взятки, дача взятки, вина, умысел, прямой умысел, косвенный умысел, формальное преступление.

Introducere

În conformitate cu pct. 1) alin. (1) art. 394 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să cuprindă descrierea faptei criminale, considerată ca fiind dovedită, indicându-se [...] forma și gradul de vinovăție, motivele [...] infracțiunii” [1]. Din această prevedere rezultă implicit semnificația laturii subiective în procesul de calificare a infracțiunii. Din art. 15 din Codul penal al Republicii Moldova [2] (în continuare – CP RM) reiese că latura subiectivă se ia în considerare, la fel ca și celelalte elemente

constitutive ale infracțiunii, la determinarea gradului prejudiciabil al infracțiunii. Despre importanța laturii subiective a infracțiunii ne vorbește și alin. (1) art. 52 CP RM, din care se poate desprinde că, în lipsa laturii subiective, o faptă prejudiciabilă nu poate fi calificată drept infracțiune.

În opinia lui C. Mitrache, „latura subiectivă ca element al conținutului constitutiv al infracțiunii cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea conștiinței și voinței infractorului față de faptă și urmările acesteia, pentru caracterizarea faptei ca infracțiune”. [3, p. 95] În doctrina penală, se acordă atenție aspectelor legate de latura subiectivă

a infracțiunilor de luare de mită (art. 333 CP RM) și de dare de mită (art. 334 CP RM) [4, p. 714, 716; 5, p. 509, 516; 6, p. 538, 540; 7, p. 656, 658; 8, p. 737, 741; 9, p. 915-916, 928-929; 10, p. 947-948, 961-963; 11, p. 302-303; 12, p. 262-272; 13, p. 608; 14, p. 137, 144; 15]. Însă, nu întotdeauna analiza acestor aspecte se ridică la nivelul unei cercetări științifice. În cadrul investigației de față ne propunem să efectuăm anume o astfel de analiză.

În general, latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM include următoarele semne constitutive: vinovăția, scopul, motivul. În contextul prezentului studiu, ne vom axa pe examinarea vinovăției în cazul infracțiunilor de luare de mită și de dare de mită. În alin. (1) art. 6, alin. (1) art. 14 și alin. (2) art. 51 CP RM, noțiunea de vinovăție desemnează una dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii. În investigația de față noțiunea de vinovăție va fi analizată nu sub acest aspect, dar sub aspect de semn constitutiv al laturii subiective a infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM.

Metodologia de cercetare folosită. A fost aplicată metoda logică la clarificarea conținutului, formei și tipului de vinovăție în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, precum și la soluționarea problemelor de calificare a celor comise în baza art. 333 și 334 CP RM. În acest scop, s-a recurs la operații logice cum ar fi: definiția; specificarea și generalizarea; clasificarea și diviziunea. A fost utilizat frecvent raționamentul deductiv, iar aserțiunile au fost fundamentate prin demonstrație și inducție. De asemenea, au fost soluționate unele lacune juridice ce caracterizează art. 333 și 334 CP RM. În procesul de interpretare logică a acestui articol a fost folosită: regula de interpretare *ab absurdum*; argumentul *a contrario sensu*; argumentul *a fortiore ratione* etc. Metoda sistematică a fost utilizată pentru stabilirea locului vinovăției în structura laturii subiective a infracțiunilor de luare de mită și de dare de mită.

Idei principale ale cercetării

Ca semn constitutiv al laturii subiective a infracțiunii, „vinovăția reprezintă atitudinea psihică (conștientă și volitivă) a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau imprudență”. [16, p. 235] Această definiție se referă nu la o infracțiune anumită, ci la oricare infracțiune. Pornind de la această definiție generală, urmează să stabilim în continuare forma, tipul și conținutul vinovăției în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM.

Întâi de toate trebuie stabilită **forma vinovăției** în cazul infracțiunilor analizate.

Menționăm că în unele dispoziții de incriminare se indică expres forma de vinovăție. Ne referim la: art. 136 CP RM („Distrușgerea intenționată în masă a florei sau a faunei, intoxicarea atmosferei ori a resurselor acvatice, precum și săvârșirea altor acțiuni ce pot provoca sau au provocat o catastrofă ecologică”); art. 149 CP RM („Lipsirea de viață din imprudență”); alin. (1) art. 150 CP RM („Determinarea sau înlensnirea intenționată a sinuciderii, inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, soldată cu sinuciderea”); alin. (1) art. 151 CP RM („Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață ori care a provocat pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ ori încetarea funcționării acestuia, o boală psihică sau o altă vătămare a sănătății, însoțită de pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă, ori care a condus la întreruperea sarcinii sau la o desfigurare iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente”); alin. (1) art. 152 CP RM („Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății, care nu este periculoasă pentru viață și nu a provocat urmările prevăzute la art. 151, dar care a fost urmată fie de dereglarea îndelungată a sănătății, fie de o pierdere considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea

de muncă”); art. 157 CP RM („Vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență”); alin. (1) art. 166¹ CP RM („Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane”); alin. (3) art. 166¹ CP RM („Tortura, adică orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane”); art. 180 CP RM („Încălcarea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere a procedurii legale de asigurare și de realizare a dreptului de acces la informație, încălcarea ce a cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanei care a solicitat informații referitoare la ocrotirea sănătății populației, la securitatea publică, la protecția mediului”), etc.

Pentru comparație, în art. 333 și 334 CP RM nu este indicată expres forma vinovăției. Aceasta ne obligă să apelăm la alte instrumente, pentru a putea deduce forma dată.

Printre asemenea instrumente se numără Convenția ONU împotriva corupției, adoptată la New York

la 31.10.2003 [17], ratificată prin Legea nr. 158 din 06.07.2007 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției [18]. Conform art. 21 „Corupția în sectorul privat” al acestei Convenții, „fiecare stat parte urmărește să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție (*subl. ns.*) în cadrul activităților economice, financiare sau comerciale: a) faptei de a promite, de a oferi ori de a da, direct sau indirect, un folos necuvenit oricărei persoane care conduce o entitate din sectorul privat ori care lucrează pentru o asemenea entitate, orice calitate ar avea, pentru sine sau pentru un altul, în scopul de a îndeplini ori de a se abține de la îndeplinirea unui act, cu încălcarea obligațiilor sale; b) faptei oricărei persoane care conduce o entitate din sectorului privat sau care lucrează pentru o astfel de entitate, orice funcție ar avea, de a solicita ori de a accepta, direct sau indirect, un folos necuvenit, pentru sine ori pentru altul, cu scopul de a îndeplini sau de a se abține să îndeplinească un act, cu încălcarea obligațiilor sale”. În același context, putem menționa Convenția penală cu privire la corupție, semnată la Strasbourg la 27.01.1999 [19], ratificată prin Legea nr. 428 din 30.10.2003 pentru ratificarea Convenției penale privind corupția [20]. Potrivit art. 7 „Corupția activă în sectorul privat”, „fiecare Parte adoptă măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a stabili drept infracțiune penală, în conformitate cu dreptul său intern, în cazul când actul a fost comis intenționat (*subl. ns.*), în cadrul unei activități comerciale, faptul de a promite, de a oferi sau de a da, direct sau indirect, orice avantaj nedatorat oricărei persoane care conduce sau este angajat în cadrul unei entități din sectorul privat, pentru ea însăși sau pentru altcineva pentru ca persoana să înfăptuiască sau să se abțină de la înfăptuirea unui act de violare a îndatoririlor sale”. De asemenea, conform art. 8 „Corupția pasivă în sectorul privat”, „fiecare Parte

adoptă măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a stabili drept infracțiune penală, în conformitate cu dreptul său intern, în cazul când actul a fost comis intenționat (*subl. ns.*), în cadrul unei activități comerciale, acțiunea de solicitare sau primire, direct sau indirect, sau prin intermediul unei terțe persoane, a unui avantaj nedatorat sau să accepte oferirea sau promisiunea, pentru ea însăși sau pentru oricine altcineva, pentru ca ea să înfăptuiască sau să obțină de la înfăptuirea unui act de violare a îndatoririlor sale, pentru orice persoană care conduce sau lucrează pentru o entitate a sectorului privat”.

Nu există nici un indiciu că legiuitorul moldav a deviat de la recomandarea, referitoare la forma de vinovăție, care se conține în Convenția ONU împotriva corupției și în Convenția penală cu privire la corupție.

În aceeași ordine de idei, atenția noastră o atrage părerea lui V. Kuț și O. Bondarenko: „Infracțiunile formale pot fi comise numai în mod intenționat. Având în vedere că definiția legislativă a imprudenței este axată pe urmările prejudiciabile, iar acestea nu sunt incluse în structura laturii obiective a infracțiunilor formale, este exclusă posibilitatea săvârșirii din imprudență a unor astfel de infracțiuni. Prin urmare, fără o modificare a percepției teoretice și a definiției legislative a formelor de vinovăție, nu este posibil să ne imaginăm o infracțiune formală săvârșită din imprudență. Astfel de infracțiuni sunt exclusiv intenționate” [21]. Suntem de acord cu acești autori. Singura ipoteză din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, care presupune săvârșirea din imprudență a infracțiunii formale, este cea prevăzută la art. 291 CP RM: „păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor”. Însă, în această ipoteză, legiuitorul evidențiază tipul de vinovăție, și anume – imprudența concretizată în neglijență. Dacă legiuitorul nu ar proceda astfel, atunci ipoteza respectivă din art. 291 CP RM pur și simplu nu ar putea fi deosebită de păstrarea armelor de foc sau a munițiilor fără au-

torizația corespunzătoare, ipoteză prevăzută de art. 290 CP RM.

Un alt argument în susținerea săvârșirii doar cu intenție a infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM este sintagma „prin mijlocitor” din alineatul (1) al acestor articole. Cooperarea dintre persoana mituită sau mituitor, pe de o parte, și mediator, pe de altă parte, poate fi doar intenționată. Logica exclude manifestarea imprudenței într-un asemenea caz.

Același lucru se poate menționa despre săvârșirea personală a infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Acțiunea de pretindere, acceptare, primire sau extorcare, prevăzută de art. 333 CP RM, precum și acțiunea de promisiune, oferire sau dare, prevăzută de art. 334 CP RM, nu au cum să fie comise din imprudență. Manifestarea imprudenței ar fi contrară naturii juridice a acestor infracțiuni, care denotă caracterul exclusiv deliberat al celor comise.

Astfel, concluzionăm că infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM sunt săvârșite cu intenție. În cazul acestor infracțiuni se exclude forma imprudentă a vinovăției.

În continuare vom examina **tipul vinovăției** în cazul infracțiunilor analizate.

În art. 17 CP RM este definită noțiunea de infracțiune săvârșită cu intenție. Interpretarea acestei definiții ne permite să evidențiem două tipuri normative ale intenției infracționale: 1) intenția directă (*dolus directus*) care presupune că persoana, care a săvârșit infracțiunea, își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit survenirea acestor urmări; 2) intenția indirectă (*dolus indirectus*) care presupune că persoana, care a săvârșit infracțiunea, își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări. Observăm că definiția din art. 17 CP RM se referă la infracțiunile materiale, care implică producerea obligatorie a unor urmări prejudiciabile.

Infracțiunile, prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, nu presupun survenirea urmărilor prejudiciabile. Ele sunt infracțiuni formale. În aceste condiții, nu este clar cum art. 17 CP RM trebuie interpretat în coroborare cu art. 333 și 334 CP RM.

În literatura de specialitate autohtonă este exprimată opinia cvasiunanimă că infracțiunile, prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, sunt săvârșite cu intenție directă [5, p. 509, 516; 6, p. 538, 540; 7, p. 656, 658; 8, p. 737, 741; 9, p. 915, 928; 10, p. 947, 961]. Totuși, acești autori nu prezintă argumente de ce infracțiunile date nu pot fi comise cu intenție indirectă. Vom încerca să găsim în continuare asemenea argumente.

În opinia unor penaliști, infracțiunile formale pot fi săvârșite doar cu intenție directă [22, p. 153-154; 23, p. 87; 24, p. 167-168]. După părerea altora infracțiunile formale pot fi comise atât cu intenție directă, cât și cu intenție indirectă [25, p. 15-33; 26].

Ultimul punct de vedere se bazează pe concepția, potrivit căreia toate infracțiunile, atât cele formale, cât și cele materiale, presupun prezența unor urmări prejudiciabile. În doctrina penală autohtonă această concepție este promovată, de exemplu, de S. Botnaru. Totuși, această concepție nu este pe deplin clară. Astfel, S. Botnaru menționează: „Infracțiunile formale se caracterizează prin aceea că legiuitorul a prevăzut în conținutul lor fapta, fără a fi inclus și urmările produse, acestea consumându-se în momentul realizării faptei. Cu toate că legea nu condiționează existența lor de producerea unui anumit rezultat concret, aceasta nu înseamnă că prin săvârșirea lor nu s-ar produce o urmare prejudiciabilă. Urmarea respectivă constă tocmai în starea de pericol ce se creează prin săvârșirea faptei pentru valoarea socială ocrotită de norma penală” [16, p. 235]. Dacă infracțiunile formale se consumă în momentul realizării faptei, rezultă că urmările prejudiciabile nu fac parte din conținutul tipic al acestor infracțiuni, prevăzut de dispoziția de incriminare. Odată ce urmările

prejudiciabile nu au un caracter obligatoriu în cazul infracțiunilor formale, acestea nu sunt relevante în planul calificării unor astfel de infracțiuni.

Din acest punct de vedere, este mai clară poziția exprimată de I. Macari: „Formale se numesc acele componente de infracțiuni în care legea penală consideră că latură obiectivă a componentei este însuși faptul săvârșirii acțiunii sau inacțiunii social periculoase, independent de viitoarele consecințe ale faptei săvârșite. [...] Materiale se numesc acele componente de infracțiuni, în care legea penală consideră că latura obiectivă a componentei de infracțiune este nu numai săvârșirea acțiunii sau inacțiunii socialmente periculoase, ci și survenirea anumitor consecințe infracționale indicate în lege [27, p. 107]. O părere apropiată o au S. Copețchi și I. Hadîrcă: „Tocmai în baza criteriului prezenței sau lipsei urmărilor prejudiciabile în calitate de semn constitutiv obligatoriu componentele de infracțiuni se clasifică în formale și materiale. Pentru componentele formale de infracțiuni este caracteristic faptul că legiuitorul, la descrierea laturii obiective a infracțiunii, indică doar asupra faptei prejudiciabile (acțiunii / inacțiunii), comparativ cu componentele materiale, unde, în calitate de semne obligatorii, pe lângă fapta prejudiciabilă, apar urmarea prejudiciabilă și legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă” [28, p. 133]. Ultimele două opinii contribuie la distingerea clară a infracțiunilor formale de infracțiunile materiale: în primul caz, nu este obligatorie prezența urmărilor prejudiciabile; în al doilea caz, prezența acestora este indispensabilă.

Același criteriu de distincție între infracțiunile formale și cele materiale este consacrat într-o serie de acte ale Curții Constituționale a Republicii Moldova:

– pct. 19 al Deciziei Curții Constituționale nr. 100 din 03.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 117g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 313 din Codul

contravențional, se explică: „Spre deosebire de articolul 328 alin. (1) din Codul penal, articolul 313 din Codul contravențional stabilește răspunderea pentru excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu care contravine „intereselor publice” fără provocarea unor urmări prejudiciabile. Sintagma „intereselor publice” din articolul 313 din Codul contravențional descrie doar fapta, nu și urmarea prejudiciabilă. Altfel spus, contravenția în discuție este una formală” [29];

– pct. 18 al Deciziei Curții Constituționale nr. 74 din 09.07.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 86g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 349 alin. (1¹) din Codul penal, se prevede: „Curtea constată că aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate reprezintă o modalitate de comitere a infracțiunii prevăzute de articolul 349 alin. (1¹) din Codul penal. Totodată, legea nu stabilește anumite urmări prejudiciabile care pot fi provocate prin această modalitate, infracțiunea fiind, prin urmare, una formală, considerându-se consumată din momentul aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate” [30];

– Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin. (1) și 361 alin. (2) lit.d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu), se explică: „[...] 72. [...] Curtea observă că abuzul de putere sau abuzul de serviciu este o infracțiune de rezultat (materială), astfel încât consumarea ei este legată, în mod obligatoriu, de producerea unor consecințe prejudiciabile, și anume: „cauzarea daunelor în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [...] 78. Curtea reține că infracțiunea prevăzută de art. 361 din Codul penal face parte din categoria infracțiunilor contra autorităților publice și a securității de stat. De asemenea, Curtea menționează că în varianta sa tip infracțiunea menționată este formală, însă în va-

rianta sa agravantă, precum este prevăzută de alin. (2) lit. d), ea capătă un caracter material, astfel încât consumarea ei este legată, în mod obligatoriu, de producerea unor consecințe prejudiciabile, și anume: „soldate cu daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [31];

– pct. 68 al Hotărârii Curții Constituționale nr. 22 din 27.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), se prevede: „Curtea observă că excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu este o infracțiune de rezultat (materială), astfel încât consumarea ei este legată, în mod obligatoriu, de producerea unor consecințe prejudiciabile, și anume: „cauzarea daunelor în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [32].

Aceste interpretări oficiale denotă că în legea penală a Republicii Moldova este consacrată concepția, conform căreia doar infracțiunile materiale pot presupune prezența urmărilor prejudiciabile. În consecință, este întemeiat să afirmăm că infracțiunile formale pot fi săvârșite doar cu intenție directă. I. Hadîrcă menționează pe bună dreptate: „Cum poate făptuitorul să admită conștient că săvârșește o acțiune (inacțiune) prejudiciabilă? Odată ce el o săvârșește, rezultă în mod inevitabil că o și dorește. O altă concluzie ar intra în contradicție cu regulile logicii” [33, p. 218]. Ar fi ilogic să afirmăm că, atunci când ia mită sau dă mită, făptuitorul admite conștient că săvârșește o asemenea acțiune prejudiciabilă. Dacă săvârșește luarea de mită sau darea de mită, făptuitorul nu poate decât să dorească săvârșirea acestor acțiuni.

Delimitarea tipurilor de intenție se realizează în funcție de raportul dintre factorul intelectual și factorul volitiv ce caracterizează această formă de vinovăție. Astfel, T. V. Kondrașova explică: „În cazul infracțiunilor formale factorul intelectual presu-

pune conștientizarea pericolului social doar al faptei comise. Factorul volitiv al intenției directe constă în dorința de survenire a urmărilor prejudiciabile (care este tipică pentru infracțiunile materiale) sau în dorința de a săvârși fapta prejudiciabilă (care este tipică pentru infracțiunile formale)” [34]. Această părere este întemeiată, deoarece, în cazul infracțiunilor formale, urmările prejudiciabile nu constituie un semn obligatoriu al laturii obiective, ceea ce ar putea duce la concluzia că, în acest caz, factorul volitiv nu influențează asupra delimitării intenției directe de cea indirectă. O asemenea concluzie nu este fundamentată, întrucât fapta prejudiciabilă este acel semn al laturii obiective în care este exprimat caracterul prejudiciabil al infracțiunilor formale. Tocmai de aceea, în cazul infracțiunilor formale, factorul volitiv este determinat în funcție de atitudinea psihică nu față de urmările prejudiciabile, ci față de fapta prejudiciabilă. Conștientizarea caracterului prejudiciabil al acestei fapte și dorința de a o săvârși constituie conținutul factorului intelectual și al factorului volitiv în cazul infracțiunilor formale.

Un alt indicator al intenției directe, ca tip al vinovăției manifestate în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, este scopul special indicat în aceste articole: „pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat”.

Nu putem împărtăși părerea lui I. A. Klepički care admite posibilitatea prezenței scopului special în infracțiunile comise cu intenție indirectă: „Posibilitatea manifestării intenției indirecte în cazul infracțiunilor de serviciu săvârșite în scop special se explică prin faptul că rezultatul dorit al activității făptuitorului poate să nu coincidă cu urmările prejudiciabile ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii” [35, p. 234].

În primul rând, prezența în norma penală a scopului special nu presupune în mod obligatoriu surve-

nirea unor urmări prejudiciabile. Amintim că producerea unor asemenea urmări nici nu este prevăzută de art. 333 și 334 CP RM. Scopul infracțiunii reprezintă modelul mental al rezultatului infracțional, nu însuși rezultatul infracțional. Infracțiunile, prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, se consideră consumate indiferent dacă persoana mituită a îndeplinit sau nu, a întârziat sau a grăbit îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat.

În al doilea rând, intenția indirectă nu este compatibilă cu scopul special. În legătură cu infracțiunile de sustragere, este relevantă opinia lui S. Brînza și V. Stati: „Prevăzând cauzarea, prin acțiunea sa, a prejudiciului patrimonial efectiv în dauna victimei, făptuitorul dorește să intre în posesia bunurilor victimei, incluzându-le în sfera sa patrimonială. Orientarea intenției făptuitorului este focalizată pe luarea bunurilor din posesia altuia. Tocmai aceasta îi dirijează dorința de luare. Nu este cu puțință ca făptuitorul să sustragă bunuri și, în același timp, să nu dorească survenirea prejudiciului pentru victima ale cărei bunuri sunt sustrate. Ar fi un nonsens. De aceea, în cazul sustragerii, întotdeauna făptuitorul dorește survenirea urmărilor prejudiciabile. Poate să nu dorească aceasta chiar la primul contact cu victima, pe care de fapt nici nu o privește încă drept victimă. Însă, oricum, această dorință apare inevitabil în procesul desfășurării relațiilor dintre făptuitor și victimă. Tocmai o asemenea orientare a intenției deosebește sustragerea de alte fapte, în cazul cărora făptuitorul, obținând ilegal și gratuit anumite bunuri, nu dorește, ci doar admite în mod conștient obținerea lor” [36, p. 601]. Merită atenția noastră și părerea lui E. S. Șimșilova: „Includerea scopului special în latura subiectivă a unei anumite componente de infracțiuni demonstrează intenția directă, întrucât acest scop arată caracterul direcționat al faptei prejudiciabile. Cu alte cuvinte, într-un asemenea caz, fapta prejudiciabilă este nu un scop în sine, ci o modalitate de a

directiona fapta în funcție de rezultatul mental, care este scopul infracțiunii” [15].

Într-adevăr, în art. 333 și 334 CP RM scopul special presupune că persoana mituită urmărește să îndeplinească sau nu, să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat. În cazul infracțiunilor analizate, persoana mituită nu poate să urmărească altceva. Urmărirea de către ea a oricăror alte scopuri înseamnă lipsa temeiului de aplicare a art. art. 333 sau 334 CP RM și prezența temeiului de a aplica alte articole (de exemplu, art. 189 sau 190 CP RM). Cu alte cuvinte, doar în prezența scopului indicat în art. 333 și 334 CP RM, o faptă poate fi numită „luare de mită” și, respectiv, „dare de mită”. În lipsa acestui scop, fapta își pierde individualitatea și nu mai poate fi deosebită de alte fapte.

Concluzionăm că infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM sunt săvârșite cu intenție directă. În cazul acestor infracțiuni este exclusă intenția indirectă.

În continuare este necesar să stabilim **conținutul vinovăției** în cazul infracțiunilor analizate.

A Boroî are următorul punct de vedere: „Între latura obiectivă și latura subiectivă a infracțiunii trebuie să existe o deplină concordanță, în sensul că fapta, în materialitatea ei trebuie să prezinte toate trăsăturile infracțiunii și, totodată, făptuitorul să fi avut reprezentarea acelor trăsături, adică să-și fi dat seama că săvârșește acea infracțiune” [37, p. 443].

Dacă proiectăm această opinie asupra art. 17 CP RM, coroborat cu art. 333 și 334 CP RM, atunci putem afirma că:

- în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 333 CP RM, persoana mituită (și anume – arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală, persoana care lucrează pentru o astfel de organizație sau par-

ticipantul la un eveniment sportiv de pariat) își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a pretinde, a accepta sau a primi, personal sau prin mijlocitor, bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții care depășesc 100 unități convenționale, însă nu ating proporțiile mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, sau al acțiunii sale de a accepta oferte ori promisiuni – dacă acestea se exprimă în proporții care depășesc 100 unități convenționale, însă nu ating proporțiile mari – pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 333 CP RM, persoana mituită își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a extorca, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții care depășesc 100 unități convenționale, însă nu ating proporțiile mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în cazul infracțiunii prevăzute la lit. d) alin. (2) art. 333 CP RM, persoana mituită își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a pretinde, a accepta sau a primi, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, sau al acțiunii sale de a accepta oferte ori promisiuni – dacă acestea se exprimă în proporții mari – pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment

sportiv sau al unui eveniment de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit. a) alin. (3) art. 333 CP RM, persoana mituită își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a pretinde, a accepta sau a primi, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții deosebit de mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, sau al acțiunii sale de a accepta oferte ori promisiuni – dacă acestea se exprimă în proporții deosebit de mari – pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (4) art. 333 CP RM, persoana mituită își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a pretinde, a accepta sau a primi, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții care nu depășesc 100 unități convenționale – pentru sine sau pentru o altă persoană, sau al acțiunii sale de a accepta oferte ori promisiuni – dacă acestea se exprimă în proporții care nu depășesc 100 unități convenționale – pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 334 CP RM, mituitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a promite, a oferi sau a da, personal sau prin mijlocitor, persoanei mituite de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții care depășesc 100 unități convenționale, însă nu ating proporțiile mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru

a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale;

- în cazul infracțiunii prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 334 CP RM, mituitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a promite, a oferi sau a da, personal sau prin mijlocitor, persoanei mituite de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale.

- în fine, în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit. a) alin. (3) art. 334 CP RM, mituitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a promite, a oferi sau a da, personal sau prin mijlocitor, persoanei mituite de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin – dacă acestea se exprimă în proporții deosebit de mari – pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat, și dorește săvârșirea acțiunii sale.

Concluzii

Infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM sunt săvârșite cu intenție. În cazul acestor infracțiuni este exclusă forma imprudentă a vinovăției.

Infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM sunt comise cu intenție directă. În ipoteza acestor infracțiuni nu poate fi concepută intenția indirectă.

În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 333 CP RM, factorul intelectual al intenției directe se exprimă în aceea că persoana mituită își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a pretinde,

a accepta, a primi sau a extorca, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, sau al acțiunii sale de a accepta oferte ori promisiuni pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat. În ipoteza aceluiași infracțiuni, factorul volitiv al intenției directe se concretizează în aceea că persoana mituită dorește săvârșirea acțiunii sale.

În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 334 CP RM, factorul intelectual al intenției directe se concretizează în aceea că mituitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale de a promite, a oferi sau a da, personal sau prin mijlocitor, persoanei mituite bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fie în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia, fie în cadrul unui eveniment sportiv de pariat. În ipoteza aceluiași infracțiuni, factorul volitiv al intenției directe se concretizează prin aceea că mituitorul dorește săvârșirea acțiunii sale.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
2. Codul penal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
3. MITRACHE, C. Drept penal român. Partea generală. București: Șansa, 1999. 358 p. ISBN 973-9167-89-6.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: ARC, 2003. 836 p. ISBN 9975-61-291-1.
5. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea Specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8.
6. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI,

C. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p. ISBN 9975-79-338-X.

7. BRÎNZA, S., ULIANOVSCI, X., STATI, V. et al. Drept penal. Partea Specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p. ISBN 9975-79-324-X.

8. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V. et al. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu (Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale.). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p. ISBN 978-9975-105-20-0.

9. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1324 p. ISBN 978-9975-53-034-7.

10. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3.

11. ВОЛЖЕНКИН, Б. В. Служебные преступления. Комментарий законодательства и судебной практики. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. 558 p. ISBN 5-94201-446-9.

12. АСНИС, А. Я. Уголовная ответственность за служебные преступления в России. Проблемы законодательного закрепления и правоприменения. Москва: ЮрИнфоР-Пресс, 2005. 401 p. ISBN 5-9587-0015-4.

13. Энциклопедия уголовного права. Т. 20. Преступления против интересов службы в коммерческих и иных организациях. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина – СПб ГКА, 2012. 668 p. ISBN 978-5-91005-039-0.

14. ЭЛЕКИНА, С. В. Преступления против интересов службы в коммерческих и иных организациях: вопросы криминализации, кодификации и квалификации / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2020. 259 p.

15. ШИМШИЛОВА, Э. С. Субъективная сторона преступлений коррупционной направленности, совершаемых в коммерческих организациях. În: Молодой ученый, 2018, № 49, p. 184-186. ISSN 2072-0297.

16. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. Dreptul penal: partea generală. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p. ISBN 978-9975-53-083-5.

17. United Nations Convention against Corruption. [Accesat: 21.01.2021] Disponibil: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>

18. Legea nr. 158 din 06.07.2007 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106.

19. Criminal Law Convention on Corruption. [Accesat: 21.01.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f3f5>

20. Legea nr. 428 din 30.10.2003 pentru ratificarea Convenției penale privind corupția. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 229.

21. КУЦ, В., БОНДАРЕНКО, О. Зміст вини у злочинах з формальним складом. În: Вісник Національної академії прокуратури України, 2009, № 3, p. 36-40. ISSN 2663-4635.

22. ГАУХМАН, Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: ЮрИнфоР, 2001. 316 p. ISBN 5-89158-078-0.

23. РАРОГ, А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 304 p. ISBN 5-94201-124-9.

24. ВЕРЕША, Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ: Атіка, 2005. 224 p. ISBN 966-326-084-X.

25. СКЛЯРОВ, С. В. Вина и мотивы преступного поведения. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 326 p. ISBN 978-5-94201-374-8.

26. АРМАНОВ, М. Г. Окремі питання визначення вини у злочинах з формальним складом. În: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право», 2012, Вип. 19, p. 151-154. ISSN 2312-8984.

27. BORODAC, A., BUJOR, V., BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Știința, 1994. 368 p. ISBN 5-376-01847-4.

28. СОРЕȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. Calificarea infracțiunilor: Note de curs. Chișinău: Tipografia Centrală. 352 p. ISBN 978-9975-53-547-2.

29. Decizia Curții Constituționale nr. 100 din 03.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 117g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 313 din Codul contravențional. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 320-325.

30. Decizia Curții Constituționale nr. 74 din 09.07.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 86g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 349 alin. (1¹) din Codul penal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 424-429.

31. Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin. (1) și 361 alin. (2) lit.d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 27-32.

32. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 27.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 352-355.

33. HADÎRCĂ, I. Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora. Chișinău: CEP USM, 2008. 281 p. ISBN 978-9975-70-718-3.

34. КОНДРАШОВА, Т. В. К вопросу о возможности косвенного умысла и легкомыслия в формальных составах преступлений. În: Пенитенциарная наука, 2008, № 2, p. 36-38. ISSN 2686-9764.

35. КЛЕПИЦКИЙ, И. А. Система хозяйственных преступлений. Москва: Статут, 2005. 571 p. ISBN 5-8354-0252-X.

36. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p. ISBN 978-9975-53-029-3.

37. BOROI, A. Drept penal. Partea specială. Conform Noului Cod penal. București: C.H. Beck, 2016. 920 p. ISBN 978-606-18-0643-0.